Stefaan Berteloot: ‘Onze zorgvisie wordt weergegeven door het cirkelmodel. De persoon staat centraal met in een eerste cirkel zijn familie, mantelzorg. In een volgende cirkel plaatsen we de buurt en daar omheen de professionele zorg. Goede integrale zorg betekent inzetten op alle cirkels terzelfdertijd.’

Bekijk een stukje van het interview via deze link

Ouderen willen regie van leven in eigen handen

De samenleving verandert en dus moet ook de zorg voor kwetsbare mensen in de samenleving veranderen. Buurtgerichte zorg biedt volgens Stefaan Berteloot het antwoord op de vragen van ouderen en zieken die het liefst zo lang mogelijk de regie van hun leven in eigen handen houden. Hiervoor moeten ze kunnen terugvallen op helpende handen, zowel informeel als professioneel, in hun omgeving. De oplossing? Organiseer lokaal de zorg vanuit de buurt.

TEKST TINE DE VRIENDT EN MARLIES VAN BOUWEL **BEELD** STEFAN DEWICKERE

Op onze vraag hoe de thuiszorg in de loop van de volgende jaren zal veranderen, plaatst Stefaan Berteloot, raadgever van minister Jo Vandeurzen, dit in een breder kader. De samenleving verandert en daaraan moeten de zorg en het zorgbeleid zich aanpassen: ‘De ouderen van de toekomst worden veel mondiger, ze hebben gestudeerd, ze accepteren alles niet meer zomaar, ze zijn bekwaam om de regie van hun leven in eigen handen te houden. Daarmee moeten de zorgverstrekkers rekening houden. Er komt een groep ouderen aan die vitaal zal zijn, er zal een potentieel van mensen zijn die iets kunnen en die willen blijven bijdragen aan de maatschappij. Tegelijkertijd neemt het aantal zeer oude mensen toe, ze hebben meerdere problemen, er zullen meer mensen met dementie zijn. Er zijn ook meer alleenstaande mensen, ook hun broers of zussen wonen niet per se dichtbij, en al zijn zij dikwijls bereid zorg voor elkaar te dragen, materieel is dat niet altijd mogelijk. Aan al deze nieuwe gegevens moet de zorg zich aanpassen, de zorg verandert dus. En dan is er nog een uitdaging: de samenleving wordt almaar diverser, al bestaat er op dat vlak een groot verschil tussen de stad en het platteland. Toch vormen de mensen met een migratieachtergrond een grote groep. De mensen van de eerste generatie zijn nu op een leeftijd gekomen dat ze zorgbehoevend worden, zij hadden niet altijd het plan hier te blijven, ze zijn soms minder geïntegreerd, dus moeten we nadenken hoe we de zorg op hun maat afstemmen.’

De technologie kan in de zorg worden ingezet?

‘De medische technologie is volop in ontwikkeling, elke dag komen er nieuwe mogelijkheden bij. Tegelijkertijd neemt de aandacht voor een gezonde leefstijl toe. Een gezonde oude dag begint al heel vroeg, daarover moeten we mensen sensibiliseren. Door die medische evolutie daalt de verblijfsduur in de ziekenhuizen en is er meer en complexere thuiszorg nodig. En stel je voor dat er morgen medicatie bestaat die het dementieproces beïnvloedt, dan verandert het zorglandschap opnieuw drastisch, al zal het ons niet ontslaan van het bieden van goede zorgen.’

‘Ook thuiszorg wordt door technologie ondersteund, denk maar aan alarmen en diagnostiek. Zo kun je bij diabetes de bloedsuikerwaarden automatisch meten of kan een sms’je je aan medicatie herinneren. Dit heeft allemaal effect op de thuiszorg.’

‘Goede thuiszorg gebeurt met verschillende partners en dat vereist dan weer een vlotte onderlinge communicatie. De technologie kan hierbij helpen, al moeten we aandacht hebben voor de nodige privacy. Dit is allemaal positief. Er komen veel fraaie mogelijkheden op ons af. De zorg en de zorgverleners deinen mee op deze evolutie, het wordt een uitdaging om daarop in te spelen, een goed aanbod te blijven creëren.’

‘De combinatie van mantelzorg en werk, met mogelijkheid tot zorgverlof en aandacht voor een mantelzorgvriendelijk personeelsbeleid, moet verder aan bod komen in het kader van werkbaar werk.’

‘Een lokaal dienstencentrum is een ideale plaats van waaruit buurtgerichte zorg concreet wordt uitgewerkt, al geef ik er geen exclusieve rol aan.’

Het is voor mogelijke mantelzorgers niet altijd evident die zorg op te pakken. Wat is daar de oplossing voor?
‘Dat klopt, tegenwoordig hebben mensen op latere leeftijd veel meer rollen dan de vorige generatie, als partner, ouder, grootouder, maar ook in werk en vrije tijd, in hun sociale leven. Er bestaat een bereidheid om mantelzorg op te nemen, maar dit in combinatie met andere keuzes. Daarom moet de mogelijkheid tot zorgverlof en aandacht voor een mantelzorgvriendelijk personeelsbeleid verder aan bod komen binnen het kader van werkbaar werk.’
‘Maar ook de steeds groter wordende groep ouderen biedt een potentieel aan mensen die wellicht bereid zijn om mee zorg te dragen. Het hoeven niet per se spectaculaire dingen te zijn, maar ook minder spectaculaire dingen moeten gebeuren. Maar het allerbelangrijkste is dat mensen de regie in eigen handen kunnen houden. Wat kan de persoon zelf? Daarvoor moet hij of zij goed geïnformeerd zijn. Je kunt enkel de regie hebben als je weet welke keuzes je hebt. Als je mensen aan het stuur van hun leven wilt houden, moet je oplossingen op hun vragen bieden en de zorgaanbieders op een goede manier doen samenwerken. In de eerste lijn moet dat naadloos gebeuren. Met het mantelzorgplan en op onze conferentie eerstelijnszorg deze maand willen we lijnen uitzetten om dit beter te doen.’

Hoe krijgen we iedereen in de zorgverstrekking zo ver?
‘Met lokale informatiepunten willen we goede informatie aanreiken. Binnen de verdere uitwerking van de eerstelijnszorg, waarbij ook de sociale huizen betrokken worden, zal zo’n informatiepunt een plaats krijgen. Daar kunnen mensen zelf de informatie vinden. Van de zorgaanbieders verwachten we dat ze de persoon met zorgbehoefte ondersteunen om zelf beslissingen te nemen. Daarvoor rollen we de gepaste opleidingen uit.’

De regie over je eigen leven, dat klinkt mooi, maar wil en kan iedereen dat? Dreigen er geen mensen uit de boot te vallen?
‘Ten eerste: wie het kan, moet de mogelijkheid krijgen, dat is heel belangrijk. Ten tweede pleit ik voor vrijheid, als het moeilijker wordt, moet je kunnen kiezen wie het in jouw plaats doet, je kinderen of andere familieleden. Als dat niet mogelijk of niet gewenst is, kan een nabije zorgverstrekker de zorgbehoevende bijstaan en goede oplossingen aanreiken. Deze neemt dan de rol van zorgcoördinator op.’

Is hier voor lokale besturen een taak weggelegd?
‘Jazeker, ze kunnen ondersteuning bieden om de digitale geletterdheid te vergroten. Mensen hebben tegenwoordig toegang tot ICT nodig om op een bewuste manier keuzes te kunnen maken. Het mag niet zo zijn dat wie minder mondig is, aan het einde van de rij terechtkomt. Het vertrekpunt moet zijn dat alle zorg ook voor de meest kwetsbaren even toegankelijk is. Ook wie kwetsbaar is, kan de regie houden, kan rekenen op efficiënte en goede zorg. Mensen die goed ingebed zijn in de buurt, die een aangepaste woning hebben en technologie goed beheersen, hebben het wat dat betreft inderdaad gemakkelijker dan mensen die van thuis uit kansarm zijn, die in een ongepast huis wonen en in een buurt zonder sociaal netwerk. Maar ook deze mensen moeten afgestemde zorg krijgen. Zorg moet op maat van iedereen zijn, proactief, herkenbaar en in een netwerk.’

En dan kijkt u naar de buurt?
‘Ja, een zorgzame buurt heeft een plaats in onze zorgvisie, die door het cirkelmodel wordt weergegeven. De persoon staat centraal met in een eerste cirkel zijn familie, mantelzorg. In een volgende cirkel plaatsen we de buurt en daar omheen de professionele zorg. Goede integrale zorg betekent dat je alle cirkels terzelfdertijd versterkt. Vermaatschappelijkte zorg is zorg die zoveel mogelijk in de eigen woonomgeving wordt geboden, ondersteund door mantelzorg én buurt. Een mens woont altijd ergens, en die buurt moeten we versterken. We streven ernaar dat mensen zo lang mogelijk op een comfortabele manier thuis kunnen wonen. Hoe kun je ervoor zorgen dat mensen in een buurt zich zo met elkaar verbonden voelen dat ze aandacht hebben voor elkaar en er zeker van zijn dat als er hun iets overkomt, er mensen zijn die het voor hen opnemen? Natuurlijk zijn er nog veel meer handen in de daadwerkelijke zorg nodig, mensen met een opleiding, maar in een buurt kunnen mensen ook voor elkaar zorgen. Om dit te realiseren moeten we werken aan vertrouwen, het overwinnen van barrières, het integreren van mensen in de buurt en in de buurtzorg. Buurtzorg moet aandacht hebben voor iedereen in de buurt en moet kansarmoede tegengaan. Dit is geen financiële armoede maar kan ook sociaal isolement betekenen.’
‘Maar we kijken ook naar de gemeente. Die profileert zich niet alleen op het thema welzijn maar tegelijk ook op kunst, cultuur, sport of mobiliteit. Hoe organiseert de gemeente al die zaken en zijn ze toegankelijk voor iedereen? Is ze leeftijdsvriendelijk? Dit brede concept voor alle generaties samen is het startpunt voor buurtgerichte zorg. Sien Winters, onderzoeksleider wonen bij HIVA, noemt het een buurt waar mensen met een zorgbehoefte kunnen blijven wonen temidden van de anderen en zoals ze het zelf willen.’

Hoe beginnen we hieraan?
‘We moeten het eerst en vooral willen doen. Dan moeten we de krachten in een gemeente bundelen: wat zijn de mogelijkheden, over welk middenveld beschikken we, hoe krijgen we het gepaste animo bij de zorgorganisaties? Hoe schaar je al die mensen achter het idee? De initiatieven die al bestaan, krijgen een toets. Het concept moet doordringen in het brede beleid, bij de heraanleg van een weg vragen schepenen en ambtenaren zich dan af of er voldoende rustpunten zijn, of er openbaar vervoer rijdt, of je een buurtwinkel kunt stimuleren en of er een ruimte is waar mensen in en uit kunnen lopen om elkaar te ontmoeten. Je kunt dit niet zomaar uit de losse pols. Wijs bijvoorbeeld wijkregisseurs aan, mensen die het heft in handen nemen en het vertrouwen winnen.’

Zal Vlaanderen zo’n buurtgerichte zorg ondersteunen met een methode of financieel?
‘In uitvoering van de conceptnota *Vlaams welzijns- en zorgbeleid voor ouderen* is er op het kabinet een werkgroep opgericht voor de dienstencentra en een werkgroep voor buurtgerichte zorg. Deze werkgroepen onderzoeken welke goede voorbeelden er al bestaan, welke ideeën er leven en welke initiatieven er moeten worden genomen voor een regelgevend kader van de toekomst. Ze zijn in november gestart en zullen in juni de eerste voorstellen formuleren. De volgende stap is prioriteiten en mogelijke initiatieven vastleggen. Een lokaal dienstencentrum is een ideale plaats van waaruit buurtgerichte zorg concreet wordt uitgewerkt, al geef ik er geen exclusieve rol aan.’
‘Ook de Vlaams Bouwmeester heeft aandacht voor zorg in de buurt, een eerste oproep *onzichtbare zorg* is in uitvoering en een tweede oproep is gepland. De integratie van het buurtgerichte zorgconcept binnen ruimtelijke ordening en architectuur versterkt het en gaat veel verder dan woningen aanpassen of ontmoetingsplaatsen creëren.’

Hoe ziet u de regie van de lokale besturen?
‘De gemeente is het best geplaatst om te zien welke tekorten waar bestaan en hoe ze evolueren, zij kennen het aanbod en weten welke lacunes er zijn. Op basis van die kennis kunnen ze stimuleren en appelleren bij zorgaanbieders opdat de tekorten effectief weggewerkt raken. Als dat niet gebeurt, kunnen ze zelf het initiatief nemen. Het uitwerken van een goed lokaal sociaal beleid is een belangrijke taak van de gemeente. Ze kan de personen om wie het gaat, daarbij betrekken. Lokale besturen kunnen de zaken stimuleren, een onderhandelingstafel bieden zodat ter plaatse een samenwerking ontstaat van alle aanbieders binnen zorg en welzijn. De schotten tussen openbare en private zorg en tussen de federale, Vlaamse en lokale overheden moeten verdwijnen zodat er goed wordt samengewerkt in het belang van ouderen, gezinnen, mensen met jongdementie, personen met een handicap of voor de geestelijke gezondheidszorg.’

En dan toch nog eens: komt er ook geld voor?
‘We blijven inzetten op thuiszorg en thuiszorgondersteuning. Zo krijgt de thuiszorg 13,4 miljoen euro meer in 2017, goed voor 267.000 extra uren gezinszorg. Er komt ook financiering voor twaalf extra lokale dienstencentra.’ ■

Tine De Vriendt is VVSG-stafmedewerker thuiszorg en Marlies van Bouwel is hoofdredacteur van Lokaal